

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Οι **Τρόποι Ανάπτυξης Παραγράφου** στο κύριο μέρος της έκθεσής μας είναι οι ακόλουθοι:

Με ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ και μαρτυρίες

Με τη μέθοδο αυτή αναπτύσσεται η θεματική περίοδος αν το περιεχόμενό της χρειάζεται διευκρίνιση. Τα **παραδείγματα** λαμβάνονται από την καθημερινή ζωή, την προσωπική εμπειρία και την ιστορία.

Η **μαρτυρία** (επίκληση στην αυθεντία) χρησιμοποιείται, όταν, προκειμένου να ενισχυθεί ή να τεκμηριωθεί η άποψη της θεματικής περιόδου, γίνεται χρήση της άποψης ή της θεωρίας κάποιου αναγνωρισμένου και καταξιωμένου ανθρώπου, κάποιου ειδικού.

Δεν πρέπει όμως να γίνεται κατάχρηση μαρτυριών και παραδειγμάτων, γιατί κουράζουν τον αναγνώστη και δημιουργούν την αίσθηση επιφανειακής προσέγγισης του θέματος ή έλλειψης προσωπικών επιχειρημάτων.

Ενδεικτικές λέξεις: Για παράδειγμα, παράδειγμα, παραδείγματος χάρη, λόχου χάρη, κ.λπ.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Αγνοούν οι γονείς ότι τα παιδιά τους κατά την περίοδο αυτή, επιθυμώντας να αποκτήσουν την αυτονομία τους και να επιβεβαιώσουν την ανεξαρτησία τους, ενεργούν συχνά : αντίθετα προς τις πατρικές επιθυμίες και ορέξεις. (...)
Λεπτομέρειες	Αν, π.χ., αρέσουν στους γονείς τα κοντά μαλλιά και συχνά μιλούν με ειρωνεία για τους «μακρυμάλληδες», εξωθούν με τον τρόπο τους αυτόν περισσότερο τον έφηβο γιο τους να γίνει «μακρυμάλλης» παρά να προτιμήσει τα κοντά μαλλιά. Αν αρέσει στους γονείς η κλασική μουσική ή τα παλιά τραγούδια, ενώ η μοντέρνα μουσική αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση, οι προτιμήσεις των παιδιών θα στραφούν μάλλον προς τη μοντέρνα έξαλλη μουσική. (...)
Κατακλείδα	Πάμπολλα είναι τα παραδείγματα τα οποία θα μπορούσε κανείς να αναφέρει σχετικά με αυτήν την τάση των εφήβων να δρουν αντίθετα προς τις επιθυμίες των γονέων τους με πρόδηλη συχνά την πρόθεση να τους ερεθίσουν.

Με ΣΥΓΚΡΙΣΗ Και ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Όταν η θεματική περίοδος περιέχει δύο αντιθετικά μεταξύ τους δεδομένα, αναπτύσσεται με **σύγκριση-αντίθεση**. Ανάλογα με τη μορφή της σύγκρισης έχουμε:

α. Αντίθεση: Αντιπαραβολή των συγκρινόμενων και παρουσίαση των **διαφορών** τους.

β. Σύγκριση: Παρουσίαση των συγκρινόμενων και επισήμανση όχι μόνο των **ομοιοτήτων** αλλά και των **διαφορών** τους.

Ως τρόπος ανάπτυξης παραγράφου ενδέχεται να έχει τους εξής τρόπους:

1. Με παρουσίαση όλων των ιδιοτήτων / γνωρισμάτων του ενός μέλους και στη συνέχεια του άλλου.

2. Με παρουσίαση σημείο προς σημείο των ομοιοτήτων και των διαφορών των συγκρινόμενων μελών.

Ενδεικτικές λέξεις: συγκριτικά, εντούτοις, αλλά, όμως, μολονότι, ωστόσο, εξάλλου, παρόμοια.

Παράδειγμα 1ο:

Θεματική Περίοδος	Η τεχνολογία ενώνει, αλλά και αποξενώνει τους ανθρώπους.
Λεπτομέρειες (με τον πρώτο τρόπο)	Η τεχνολογία έφερε πιο κοντά τους ανθρώπους, αλλά και τους απομάκρυνε ταυτόχρονα. Με τις εφαρμογές της, άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα, έφερε τους ανθρώπους πιο κοντά. Μαζικοποίησε τους χώρους εργασίας, όπου τώρα δεκάδες, εκατοντάδες ή και χιλιάδες άνθρωποι συνεργάζονται, για να κατασκευάσουν ένα προϊόν. (...) Από την άλλη όμως είναι η τεχνολογία που συνέβαλε στην αποξένωση των ανθρώπων από την εργασία τους – με τη μεσολάβηση της ειδίκευσης – τον άνθρωπο από τη φύση, αφού χάρη στην τεχνολογία γιγαντώθηκαν οι πόλεις, τον άνθρωπο από το συνάνθρωπο αλλά και από τον εαυτό του, εξαιτίας του τερατώδους ρυθμού ζωής αλλά και των αξιών που επέβαλε. (...)
Κατακλείδα	Έτσι η τεχνολογία είναι και ενοποιητικός αλλά και αποξενωτικός παράγοντας για τον άνθρωπο.

Παράδειγμα 2ο:

Θεματική Περίοδος	Η παιδεία αποτελεί τροφό αλλά και δυνάστη του ανθρώπινου πνεύματος
Λεπτομέρειες (με το δεύτερο τρόπο)	Συμβάλλει στη διεύρυνση του πνεύματος από τη μια, καλλιεργώντας ενδιάθετες δυνατότητες, αλλά και το περιορίζει στα όρια της συγκεκριμένης παιδείας. Καθιστά διεισδυτικό το πνεύμα, οξύνοντάς του την κριτική ικανότητα, αλλά και το τυποποιεί ταυτόχρονα, αφού κάθε παιδεία συνιστά και μία μορφή προκατασκευασμένων σχημάτων. (...)

Με ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πολλές φορές οι θεματικές περίοδοι είναι κρίσεως και χρειάζεται να αποδειχτεί η ισχύς τους με **αιτιολόγηση** στηριζόμενη σε επιχειρήματα αξιόπιστα και λογικά. Στην περίπτωση αυτή η θεματική περίοδος μας παρακινεί να ρωτήσουμε: «ΓΙΑΤΙ;» Τότε είναι απαραίτητη η **αιτιολόγηση** της θέσης αυτής. Αυτή οργανώνεται με διάφορους τρόπους, όπως με αιτιολογικές προτάσεις και μετοχές, καθώς και με ανάλογα εκφραστικά μέσα.

Ενδεικτικές λέξεις: επειδή, γιατί, διότι.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Σήμερα η εξειδίκευση έγινε απολύτως αναγκαία.
Λεπτομέρειες	Πρώτον, γιατί οι ασχολίες του σύγχρονου ανθρώπου καλύπτουν ένα τόσο ευρύ φάσμα, ώστε να είναι αδύνατη η ταυτόχρονη επίδοση του σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς. Έπειτα, η εξειδίκευση επιβάλλεται στην εποχή μας από την έκρηξη των επιστημονικών γνώσεων. Όσο περισσότερα αντικείμενα περιλαμβάνονται στο πλάτος μιας επιστήμης, όσο πιο δύσκολη γίνεται η έρευνα

τους σε βάθος. (...)

Κατακλείδα

Αν σε αυτά προσθέσουμε και την ανάγκη να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα πολύπλοκα προβλήματα που υπάρχουν στην εποχή μας, αντιλαμβανόμαστε πόσο απαραίτητη είναι σήμερα η εξειδίκευση.

Με ΟΡΙΣΜΟ

Όταν στη θεματική περίοδο μιας παραγράφου καθορίζονται τα κύρια γνωρίσματα και οι ιδιότητες μιας έννοιας, που την κάνουν διακριτή και ξεχωριστή, σε σχέση με τις άλλες, τότε η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο του **ορισμού**. Σε αυτήν την περίπτωση οφείλουμε να αναζητούμε και να παρουσιάζουμε και τα εξής στοιχεία:

- την **οριστέα έννοια**: πρόκειται για την έννοια που οφείλουμε να ορίσουμε.
- το **προσεχές γένος**: την ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται αυτή
- την **ειδοποιό διαφορά**: τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την κάνουν να διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες έννοιες που ανήκουν στο ίδιο γένος.

Ο ορισμός ανάλογα με την **έκτασή** του διακρίνεται σε:

A) σύντομο, όταν η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με συνοπτικό-λεξικογραφικό τρόπο και

B) εκτεταμένο, όταν η παρουσίαση της έννοιας εκτείνεται σε μία ή περισσότερες παραγράφους.

Ο ορισμός ανάλογα με την **προσέγγισή** του διακρίνεται σε:

α) αναλυτικός, όταν εκθέτει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας έννοιας και

β) συνθετικός ή γενετικός, όταν περιγράφει τη διαδικασία γένεσης-δημιουργίας μιας έννοιας από τα συστατικά της.

Ενδεικτικές λέξεις: ορίζεται, λέγεται, είναι, αποτελεί, ονομάζεται.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος

Οι νέοι καλούνται να χρησιμοποιήσουν το δοκίμιο στο γραπτό λόγο τους.

Λεπτομέρειες

Δοκίμιο είναι ένα σύντομο, γρήγορα γραμμένο, ευπρόσιτο στο πλατύ κοινό κείμενο, που αποτελεί μια απόπειρα να προσεγγίσει κανείς σε αρκετό βαθμό ένα θέμα κριτικής, επιστήμης, τέχνης, ηθών με γνώσεις και καλλιέργεια, χωρίς όμως να το εξαντλεί, γιατί τούτο θα απαιτούσε συστηματική και διεξοδική διερεύνηση, επομένως μια πολυσέλιδη πραγματεία...

Με ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Στην περίπτωση αυτή η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη έτσι ώστε να αποκαλύπτει τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο ή μία ιδέα η οποία αποκαλείται **δαιρετέα έννοια**. Στη διαίρεση αναλύουμε ένα όλο (**γένος**) στα μέρη του (**είδη**) με κάποιο βασικό, ουσιώδες γνώρισμα (**δαιρετική βάση**). Στις λεπτομέρειες σχολιάζονται όλα τα είδη που δηλώνονται στη θεματική πρόταση.

Ωστόσο, μια έννοια ενδέχεται να διαιρείται σε περισσότερες από μία δαιρετικές βάσεις, για αυτό και η δαιρετική βάση επιβάλλεται να είναι **ενιαία**. Απαιτείται, ακόμη, να είναι **τέλεια**, δηλαδή να περιλαμβάνει όλα τα μέλη/είδη, διαφορετικά

χαρακτηρίζεται ατελής, και, επιπλέον, να είναι συνεχής, δηλαδή να μην παρατηρούνται κενά στην καταγραφή των ειδών. Το αποτέλεσμα της διαίρεσης, που είναι ανάλογο με τη διαιρετική βάση, αποτελείται, τέλος, από τα **διαιρετικά μέλη/είδη**.

Ενδεικτικές λέξεις: πρώτον, δεύτερον, από τη μια, από την άλλη, διαιρούμε, διακρίνουμε, διχοτομείται, χωρίζεται.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Μια άλλη διαίρεση των πράξεων κερδίζει έδαφος στους κύκλους των νεωτερικών ψυχολόγων. Οι ανθρώπινες πράξεις -λέγουν- είναι δύο ειδών: έλλογες και μη έλλογες.
Λεπτομέρειες	Όπου είναι σαφής η συνείδηση του σκοπού, τα μέσα έχουν επιλεγεί με ζύγισμα και λογισμό και η εκτέλεση ακολουθεί ένα καταστρωμένο σχέδιο που φέρνει (έχει οργανωθεί για να φέρει) στους αλληπάλληλους στόχους, εκεί μιλούμε για πράξεις έλλογες. Μη έλλογες είναι όσες δεν έχουν αυτά τα γνωρίσματα (τους λείπουν τα περισσότερα ή και όλα). Γίνονται δηλαδή ανεπίγνωτα, αλόγιστα, αμέθοδα, επειδή δεσπόζουν στη γέννηση και στην εξέλιξή τους δυνάμεις ενστιγματικές ή βίαια, ασυγκράτητα πάθη. (...) (Ε. Π. Παπανούτσος, <i>Το Εκούσιο και το Ακούσιο</i>)

Με ΑΙΤΙΟ Και ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Στη θεματική περίοδο παρουσιάζεται η **αιτία** που οδηγεί τα πράγματα σε μία κατάσταση ή σε ένα **αποτέλεσμα** και στις λεπτομέρειες παρουσιάζεται το αποτέλεσμα της αιτίας. Μπορεί όμως να συμβεί το αντίθετο και να διατυπωθεί στη θεματική περίοδο ένα αποτέλεσμα ή μία συνέπεια και στις λεπτομέρειες να διατυπωθούν οι αιτίες που οδηγούν σ' αυτά. Σε αυτήν την περίπτωση λέμε ότι η παράγραφος αναπτύσσεται με **αποτέλεσμα-αίτιο**.

Ενδεικτικές λέξεις: οφείλεται, ευθύνεται, αιτία, αποτέλεσμα, συνεπώς, επομένως, άρα, προκαλεί.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας δε διαβάζει. Δεν αγαπά το βιβλίο και τη μελέτη.
Λεπτομέρειες	Γιατί όμως; Κληρονομικά βάρη και φυλετικός χαρακτήρας; Μα τότε θα 'πρεπε μάλλον το αντίθετο να συμβαίνει!... Η εθνική κληρονομιά του Έλληνα είναι βαθιά πνευματική. Τότε; Πρέπει να παραδεχτούμε ότι ο άνθρωπος δε γεννιέται αγκαλιά με το βιβλίο, του μαθαίνουν να το αγαπάει. Είναι θέμα γενικότερης παιδείας, που ξεκινάει βέβαια από την εκπαίδευση, από τα σχολεία όλων των βαθμίδων. Και εκεί φαίνεται πως υστερούμε. Γιατί εμείς από τα σχολεία βγάζουμε ανθρώπους που ακούν για βιβλίο, ακούν για μελέτη και το βάζουν στα πόδια! Κακογραμμένα βιβλία και μέθοδοι σκουριασμένες απωθούν τους νέους από το βιβλίο και την ευπρόσδεκτη και γόνιμη γνώση. (...)

Με ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Με τη μέθοδο αυτή ο συγγραφέας βεβαιώνει μία **ομοιότητα** ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πράγματα εντελώς ανόμοια από όλες τις άλλες πλευρές. Η μέθοδος αυτή είναι χρήσιμη όταν έχουμε να διασαφηνίσουμε ιδέες ή να τονίσουμε τα κύρια

σημεία ενός επιχειρήματος, παραθέτοντας χαρακτηριστικά μια άλλης έννοιας (φαινομένου) που είναι περισσότερο γνωστή και οικεία στους αναγνώστες. Στην περίπτωση αυτή η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη ως **παρομοίωση** ή **μεταφορά** και η ανάπτυξή της είναι μία **εκτεταμένη παρομοίωση**.

Ενδεικτικές λέξεις: ανάλογα, αναλόγως, παρόμοια, τόσο... όσο, όπως, σαν.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Σήμερα ο άνθρωπος έχει την ιδέα πως λευτερώθηκε από πολλά πράγματα που τον εμποδίζανε τάχα να είναι λεύτερος.
Λεπτομέρειες	Πέταξε, λοιπόν, από πάνω του, μαζί με τ' άλλα και την παράδοση και βρέθηκε σ' ένα χάος. Αυτό το χάος το λέγει ελευθερία. Οι παλιοί οι θαλασσινοί βλέπανε τ' άστρο της τραμουντάνας (τον Πολικόν Αστέρα) και βρίσκανε το δρόμο τους. Κι ο άνθρωπος, μέσα στο ατελείωτο πέλαγο του καιρού, για να ξέρει πού πηγαίνει, είχε την παράδοση που τον οδηγούσε. Σε καιρό που σκεπάζανε τον ουρανό σύννεφα, ο παλιός ναυτικός, σαν έχανε το βορινό αστέρι, δεν ήξερε πού να τραβήξει. Φαντάσου, λοιπόν, αυτός ο άνθρωπος να είχε την ιδέα πως με τη συννεφιά και δίχως το άστρο της τραμουντάνας ήταν πιο ελεύθερος να πάει όπου ήθελε μέσα στο πέλαγος. Το ίδιο λέγει και ο σημερινός άνθρωπος που δεν θέλει την παράδοση
Κατακλείδα	Ένας λαός που έχει χάσει την παράδοση του, είναι σαν τον άνθρωπο που έχει χάσει το μνημονικό του, που έχει πάθει αμνησία. (...) (Φώτης Κόντογλου, περ. <i>Ελεύθερη Γενιά</i> , τεύχος 27, σ. 6)

Με ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕΘΟΔΩΝ

Πολλές φορές για την ανάπτυξη της παραγράφου μπορούν να χρησιμοποιηθούν περισσότερες από μία από τις παραπάνω μεθόδους, προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα ή πληρότητα.

Παράδειγμα

Θεματική Περίοδος	Η αντικειμενική πληροφόρηση δεν είναι έργο εύκολο.
Λεπτομέρειες	Γιατί η ξερή απόδοση γεγονότων, χωρίς σύγχρονη σύνδεση τους με τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαδραματίστηκαν, δεν είναι ολοκληρωμένη πληροφόρηση. Εδώ ακριβώς βρίσκεται και ο κίνδυνος. Γιατί μπορεί στην παρουσίαση της ειδήσεως να παρεμβληθεί ένας άλλος επικίνδυνος παράγων, η προπαγάνδα. Με άλλους λόγους, να αναμιχθεί η πολιτική στην είδηση, στην πληροφόρηση, οπότε είναι αδύνατο να υπάρξει αντικειμενικότητα. Όταν οι εφημερίδες μεταδίδουν απόψεις που εξέφρασαν πολιτικές προσωπικότητες, χωρίς αμεροληψία, αλλά με προβολή ορισμένων από αυτές σε βάρος άλλων, ανάλογα με τις συμπάθειες του εκδότη και πολλές φορές του συντάκτη που γράφει την είδηση, τότε η εφημερίδα δε μεταδίδει ειδήσεις, αλλά κάνει προπαγάνδα. (...) Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημοσίευση εκτιμήσεων του όγκου πολιτικών εκδηλώσεων. Για μια συγκέντρωση σε ανοικτό χώρο ο αριθμός των πολιτών που έλαβαν μέρος σ' αυτή μπορεί να κυμαίνεται στις εκτιμήσεις των εφημερίδων των άκρων μεταξύ 10.000 και 50.000, ανάλογα με την τοποθέτηση της εφημερίδας ή του ρεπόρτερ. (Γ. Μαύρος, <i>Προβλήματα Τύπου και Δημοσιογραφίας</i>)

Η παραπάνω παράγραφος αναπτύσσεται με αιτιολόγηση και παράδειγμα.